

В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2024. Том 35 (74) № 2. С. 75–81.

10. Міграційна поліція під егідою Європол створює міжнародну інформаційну платформу для запобігання торгівлі людьми серед українських біженців. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/migracijnapolicziya-pid-egidoju-Jevropol-stvoryuje-mizhnarodnu-informacijnuplatformu-dlya-zapobigannya-torgivli-lyudmi-sered-ukrajinskix-bizhencziv/>.

11. Полторацький О. Б., Луценко Ю. В. Протидія злочинності в контексті світової безпекової політики. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 215–217.

12. Статистична звітність Державної судової адміністрації України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka.

13. Статистична звітність Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.

14. Філіпчук О. Г. Участь України у міжнародній системі запобігання злочинності під час воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. № 2. С. 910–914.

15. Mateo T. Activities of organized crime with a special focus on human trafficking, SCIENCE International journal. 2025. № 4(1). P. 147–153.

Любченко Тетяна Сергіївна,

старший викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії

ДО ПИТАННЯ ПРО ОЗНАКИ СУБ'ЄКТА УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ

Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 399 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» може бути лише фізична особа, тобто окрема людина. Даний висновок випливає з положень ст. 6–8 КК, де чітко вказано, що до кримінальної відповідальності притягуються лише громадяни України, іноземці та особи без громадянства.

Наступною ознакою кожного суб'єкта кримінального правопорушення є осудність. Теорія і практика кримінального права виходять з того, що кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, є осудною, доки не доведено зворотнє [1, с. 97]. В ч. 1 ст. 19 КК законодавець зазначає: «Осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними». Зазначене визначення осудності є

виправданим, адже воно характеризується максимальною чіткістю при мінімальному об'ємі використаного тексту.

Зі змісту ст. 19 КК [2] випливає наступне: якщо в момент вчинення злочину або кримінального проступку особа не перебувала у стані осудності, то вона не підлягає кримінальній відповідальності, а в разі винесення судом відповідного рішення до неї можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру. У разі ж, якщо в момент вчинення кримінального правопорушення особа була осудною, проте до постановлення судом вироку захворіла на психічну хворобу, що стало причиною неосудності, – вона не може підлягати покаранню до моменту одужання. До такої фізичної особи можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру.

За загальноприйнятою позицією, в основі осудності, неосудності та обмеженої осудності виділяються два критерії – медичний, який пов'язує із наявністю чи відсутністю психічного захворювання та юридичний критерій, що має дві ознаки: інтелектуальну, яка пов'язана зі здатністю (повною чи неповною мірою) чи нездатністю усвідомлювати свої дії чи бездіяльність; вольову, яка пов'язана зі здатністю чи нездатністю (повною чи неповною мірою) керувати своїми діями чи бездіяльністю [3, с. 84].

Як зазначає Д.О. Калмиков, у юридичному критерії, що характеризує зміст осудності як здатності особи усвідомлювати свої дії чи бездіяльність і керувати ними, традиційно виділяють інтелектуальну та вольову ознаки. Інтелектуальна ознака юридичного критерію осудності в нормах КК знайшла свій вираз у словосполученні «могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність)». Інтелектуальна ознака юридичного критерію осудності означає здатність особи під час вчинення кримінального правопорушення усвідомлювати фактичний характер та суспільну небезпеку вчинюваних дій (бездіяльності) та їх наслідків. Вольова ознака юридичного критерію осудності полягає у здатності особи керувати своїми діями під час вчинення кримінального правопорушення [1, с. 98].

Медичний критерій осудності характеризує психічне здоров'я суб'єкта під час вчинення кримінального правопорушення, рівень розвитку його психічних функцій, що зумовлюють здатність особи усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Таким чином, встановлення вищезазначених критеріїв осудності загального суб'єкта дозволяє проаналізувати суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 399 КК. Отже, суб'єктом умисного знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи може бути лише особа, рівень розвитку психічних функцій якої (що є характерним для медичного критерію осудності) забезпечує можливість:

– усвідомлювати, що вчинені нею дії спрямовані на знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (усвідомлення фактичного характеру дій);

– усвідомлювати, що вчинені нею дії завдають шкоду майну захисника чи представника особи (усвідомлення суспільної небезпеки дій);

– керувати своїми діями щодо умисного знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (здатність керувати своїми діями).

Натомість, особа, яка не здатна до таких психічних функцій, не може бути суб'єктом аналізованого кримінального правопорушення. Тому неосудність вважається протилежним осудності явищем. Відповідно до положень ч. 2 ст. 19 КК, не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки [2].

Отже, вік, як і осудність, є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення. Кримінальним законодавством встановлено диференційований підхід щодо цієї ознаки суб'єкта складу кримінального правопорушення, що включає загальний та спеціальний вік кримінальної відповідальності. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років [2].

Загалом під віком розуміється певний проміжок часу, який минув з моменту народження людини. Це питання ґрунтовно було проаналізоване О.А. Плашовецьким, який виокремив розуміння поняття «вік особи» у широкому та у вузькому розумінні. Вік особи в широкому значенні – це календарний період, який починається від дня народження до будь-якого хронологічного моменту в її житті. У вузькому значенні вік – це календарний період психофізіологічного стану особи, з яким пов'язані біологічні, соціально-психологічні та юридичні зміни та наслідки [4, с. 11].

Установлюючи загальний вік кримінальної відповідальності з 16 років, законодавець виходить з того, що саме з досягненням 16-ти років рівень розвитку психічних функцій здорової людини надає їй можливість усвідомлювати та оцінювати як фактичну, так і соціальну сутність будь-яких своїх вчинків. Але за вчинення кримінальних правопорушень, перелік яких визначений у ч. 2 ст. 22 КК, передбачено спеціальний, так званий «знижений» вік кримінальної відповідальності – з 14-ти років. Установлюючи знижений вік кримінальної відповідальності, законодавець керується певними критеріями: можливість усвідомлення вже в 14 років характеру та суспільної небезпеки таких діянь, поширеність більшості з них у дитячому чи підлітковому середовищі та значний ступінь їх суспільної небезпеки [1, с. 101].

Зрозуміло, що кожна людина є унікальною, проте виокремлення універсального моменту, з якого середньостатистична особа в повному обсязі здатна усвідомлювати суспільно небезпечний характер власних дій та передбачати їх наслідки, є необхідним рішенням, яке ґрунтується на такому принципі кримінального права, як відповідальність особи при наявності вини. Будучи однією з основ проблеми суб'єкта кримінального правопорушення, вік кримінальної відповідальності як у нашій державі, так і в багатьох країнах світу досить динамічний. Ця обставина пояснюється волею законодавця, який виходить із відповідних історичних умов розвитку суспільства і політики держави по протидії злочинності на відповідних етапах його розвитку. При цьому, встановлюючи вік кримінальної відповідальності, законодавець враховує дані медицини, психології, педагогіки, а також виходить з типових для більшості підлітків умов їхнього розвитку і формування на різних стадіях життєвого шляху [4, с. 391].

Зважаючи, що у ч. 2 та ч. 3 ст. 399 КК вік кримінальної відповідальності є зниженим і до кримінальної відповідальності притягуються особи, які досягли 14-річного віку, ми вважаємо, що суб'єктом діяння і в ч. 1 ст. 399 КК слід визнавати особу, яка досягла 14-річного віку. Дана пропозиція обґрунтовується ще й тим фактом, що ч. 2 і ч. 3 ст. 399 КК містять суспільно небезпечні наслідки у вигляді заподіяння шкоди в особливо великих розмірах, загибелі людей, заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень чи настання інших тяжких наслідків і характеризуються необережною формою вини. Тому визначальними в даному випадку повинні визнаватися не наслідки, а суспільно небезпечне діяння. Отже, з огляду на важливість зазначеного об'єкта кримінально-правової охорони (правосуддя та відносини власності), а також здатності більшості неповнолітніх усвідомлювати їхню цінність, встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності за вказане кримінальне правопорушення є необхідним [5, с. 198].

Таким чином, особа віком від 14 до 16 років здатна усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки діяння, передбаченого ст. 277 КК або ч. 2, 3 ст. 399 КК, мотив, яким вона керується, та мету, до якої прагне.

В.І. Осадчий ще 20 років тому слушно звертав увагу на вказаний аспект проблеми, наголошуючи про необхідність встановлення зниженого віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Вчений доводив, що в 14-річному віці особа здатна усвідомлювати власні дії та керувати ними, розуміти шкідливість умисного посягання на власність [6, с. 112–113] захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної з наданням правової допомоги. У випадку вчинення таких посягань особа свідомо демонструє неповагу до закону, виказуючи тим самим свою зверхність, на що слід адекватно реагувати, в тому числі – шляхом підвищення віку кримінальної відповідальності.

З огляду на вказане, вітчизняне кримінальне законодавство потребує суттєвого удосконалення в частині встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності шляхом вказівки у ч. 2 ст. 22 КК після цифри «378» «399» з усуненням словосполучення «частини друга та третя статті».

Список використаних джерел

1. Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 560 с.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А.А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О.О. Дудорова. Київ : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.

4. Плашовецький О.А. Кримінально-правова диференціація віку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 18 с.

5. Любченко Т.С. Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи : дис. ... доктора філософії у галузі 081 Право. Київ, 2025. 232с.

6. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.

Матюшенко Олена Іванівна,

заступник начальника відділу підтримки
УПІ ГУНП у Сумській області, кандидат
наук з державного управління, доцент;

Перегорода Олексій Вікторович,

начальник управління логістики та
матеріально технічного забезпечення
ГУНП у Сумській області

ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Законопроекти «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення», реєстр. № 13271-1 від 26.05.2025 р. та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення», реєстр. № 13271-2 від 26.05.2025 р. мали на меті оновлення критеріїв кримінальної та адміністративної відповідальності у сфері